

powodu jakiegoś braku psychicznego - w dniu ślubu, jego zgoda małżeńska byłaby nieważna i nie mogłaby stać się ważną przez ewentualne przyszłe odzyskanie przezeń zdrowia. Niezdolność jednak - uprzednia i ciężka - powinna trwać, a zatem posiadać pewną trwałość.

W każdej sprawie z kan. 1095, n. 3 należy wyraźnie wskazać, o jaki obowiązek chodzi (tzn. niezdolność do jego podjęcia).

Ks. Józef Krukowski

WARUNKI WAŻNEJ ASYSTENCJI ORDYNA- RIUSZA I KAPELANA WOJSKOWEGO PRZY ZAWIERANIU MAŁŻEŃSTWA

1. Jeden z problemów, jaki pojawił się w praktyce duszpasterskiej w następstwie przywrócenia przez Ojca Świętego Jana Pawła II "Ordynariatu Wojskowego w Polsce", dotyczy kompetencji kapelanów wojskowych do asystowania przy zawieraniu małżeństw. Problem ten może wystąpić w dwóch wersjach: bądź w odmawianiu kapelanom wojskowym tych kompetencji, bądź w rozszerzaniu ich poza zakres określony przez obowiązujące prawo. Wyjaśnienie tego problemu obejmuje dwie kwestie: 1° czy Ordynariusz wojskowy i kapelani wojskowi mają na mocy swego urzędu upoważnienie do ważnej asystencji przy zawieraniu małżeństwa kościelnego? 2° jakie są granice kompetencji przysługujących im na mocy urzędu, czyli bez zwracania się do ordynariusza lub proboszcza miejscowego po delegację. Celem rozwiązania tych kwestii należy oprzeć się na normach prawnych zawartych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku, konstytucji ap. Jana Pawła II "Spirituali militum cura" (dalej cyt. SMC) oraz w "Statucie Ordynariatu Wojskowego czyli Polowego w Polsce" (dalej cyt. SOW), zatwierdzonym przez Jana Pawła II 21 stycznia 1991 roku.

2. Zgodnie z KPK, upoważnienie - na mocy swego urzędu - do ważnej asystencji przy zawieraniu małżeństwa przysługuje: ordynariuszom i proboszczom miejscowym (kan 1108 §1, 1109) oraz ordynariuszom i proboszczom personalnym (kan. 1110).

2.1. Ordynariusz i proboszcz miejscowy mają na mocy urzędu upoważnienie do asystowania przy zawieraniu małżeństwa, chyba że zostali dotknięci karą ekskomuniki, interdyktu lub suspensy na podstawie wyroku lub dekretu wymierzającego karę lub stwierdzającego fakt jej zaciągnięcia (kan. 1109).

2.2. Ordynariusz i proboszcz personalny mają również na mocy urzędu upoważnienie do asystowania przy zawieraniu małżeństwa (kan. 1110).

W celu wyjaśniania postawionej na wstępie kwestii trzeba więc zwrócić uwagę na to, czy ordynariusz wojskowy jest ordynariuszem personalnym a kapelan wojskowy - proboszczem personalnym, a tym samym mogą ważne asystować przy zawieraniu małżeństwa? Odpowiedź na to pytanie znajdujemy w art. II §1, IV i VIII SMC oraz art 13 SOW.

W art. II §1 SMC zostało powiedziane, że ordynariusz wojskowy jest głową kościoła partykularnego, zwanego ordynariatem wojskowym, inaczej polowym i posiada wszystkie prawa i obowiązki biskupa diecezjalnego, chyba że z natury rzeczy lub ze statutów co innego wynika. W art. IV SMC określona została władza ordynariusza wojskowego w następujących słowach: "jurysdykcja Ordynariusza wojskowego jest: 1° personalna tak że wykonywana jest względem osób należących do ordynariatu, chociażby niekiedy znajdowali się poza granicami kraju; 2° własna tak forum wewnętrznego jak i zewnętrznego; 3° własna lecz kumulatywna z jurysdykcją biskupa diecezjalnego, ponieważ osoby należące do ordynariatu jednocześnie są wiernymi tegoż kościoła partykularnego, którego porcję Ludu Bożego stanowią z racji zamieszkania lub obrządku". Powyższe zasady zostały w sposób syntetyczny powtórzone w art. 8 SOW.

Należy zatem stwierdzić, iż Ordynariusz Wojskowy w Polsce jest ordynariuszem personalnym i względem osób należących do ordynariatu posiada na mocy urzędu upoważnienie do ważnej asystencji przy zawieraniu małżeństwa. Upoważnienie to należy do natury władzy ordynariusza personalnego

i ani przez prawo powszechnie ani przez prawo partykularne, jakim jest Statut, nie zostało wyłączone.

Jeśli zaś chodzi o kapelanów wojskowych, to - zgodnie z art. VII SMC - "cieszą się prawami i obowiązkami proboszczów, chyba że z natury rzeczy lub ze statutów partykularnych co innego wynika". Zaś art. 13 SOW wyraźnie stwierdza, że "kapelani wojskowi - proboszczowie posiadają prawa i obowiązki na równi z proboszczami". Skoro do natury urzędu proboszcza personalnego należy w myśl kan. 1110 upoważnienie do ważnego asystowania przy zawieraniu małżeństwa, to nie ulega wątpliwości, iż kapelani wojskowi, którzy przez Ordynariusza wojskowego zostali mianowani kapelanami-proboszczami, posiadają upoważnienie do ważnego asystowania przy zawieraniu małżeństwa przez osoby należące do ordynariatu wojskowego. Do ważnej asystencji nie jest im potrzebna delegacja ze strony ordynariusza lub proboszcza miejscowego.

3. W art. IV, 3° SMC wyraźnie zostało powiedziane, że jurysdykcja ordynariusza wojskowego jest "własna lecz kumulatywna z jurysdykcją biskupa diecezjalnego". Analogicznie władza kapelanów wojskowych, jako proboszczów personalnych, jest kumulatywna z władzą proboszczów miejscowych. Właśnie ten kumulatywny charakter władzy ordynariusza wojskowego i kapelanów wojskowych z władzą ordynariuszy i proboszczów miejscowych może być źródłem nieporozumień przy rozgraniczaniu kompetencji do asystowania przy zawieraniu małżeństw przez takie osoby, które jednocześnie należą do dwu kościołów partykularnych, czyli do ordynariatu wojskowego i do diecezji. W celu wyeliminowania tego rodzaju nieporozumień należy zastosować kryteria przynależności wiernych do każdego z tych dwu kościołów partykularnych, według których prawo wyznacza kompetencje do ważnej asystencji przy zawieraniu małżeństwa.

3.1. Kompetencje ordynariusza i proboszcza miejscowego względem wiernych wyznaczone są przez granice terytorium. Kan. 1109 postanawia, iż mogą oni na mocy urzędu ważne asystować przy zawieraniu małżeństwa w granicach swego terytorium nie tylko względem swoich podwładnych, lecz także nie będących ich podwładnymi, jeśli jedno z nich jest obrządku łacińskiego. Kompetencje ordynariusz i proboszcza miejscowego obejmują zatem każdego,

kto na terenie diecezji lub parafii posiada zamieszkanie stałe, tymczasowe, pobyt miesięczny, a gdy chodzi o tułaczy - aktualny pobyt.

3.2. Natomiast granice kompetencji ordynariusza i proboszcza personalnego wyznaczone są przez kryterium personalne. Zgodnie z kan. 1110, mogą oni na mocy urzędu ważnie asystować przy zawarciu małżeństwa jedynie przez te osoby, "z których przynajmniej jedna jest podwładna w granicach ich władzy" ("quorum saltem alteruter subditus sit intra suae dicionis"). Trzeba zatem w każdym wypadku ustalić, jakie osoby podlegają jurysdykcji ordynariusza wojskowego i kapelana wojskowego, jako proboszcza personalnego? Odpowiedź na to pytanie znajdujemy w art. X SMC i art. 2 SOW.

Zgodnie z art. X SMC, "do ordynariatu wojskowego należą i pod jego władzą znajdują się:

- 1° wierni, którzy są wojskowi i inni, którzy zostali dołączeni do wojska, byleby byli do tego zobowiązani przez prawo cywilne;
- 2° ci, którzy należą do rodzin wojskowych, a mianowicie: współmałżonek dzieci także pełnoletnie, przebywające w tym samym domu; krewni i spełniający prace służebne również w tym samym domu przebywający;,
- 3° uczniowie szkół wojskowych lub przebywający w szpitalach wojskowych, domach starców lub innych podobnych miejscach lub spełniający tam jakieś zadania służebne;
- 4° wszyscy wierni obojga płci, zarówno należący do jakiegoś instytutu zakonnego jak i nienależący, którzy spełniają jakieś stałe zadanie powierzone im przez ordynariusza wojskowego lub wyznaczone za jego zgodą".

Powyższe wyliczenie nie jest w pełni wyczerpujące. Na początku tegoż art. X zostało bowiem opowiedziane: "poza tymi, którzy w statucie, zgodnie z art. I zostaną określani". Zakres osób należących do konkretnego ordynariatu wojskowego należy więc oceniać w oparciu o jego statut. Wyliczenie w statucie może być szersze aniżeli w SMC.

Zgodnie z art. 3 SOW, "do Ordynariatu Polowego (w Polsce) należą katolicy:

- a/ żołnierze zawodowi, ich współmałżonkowie, dzieci, także pełnoletnie, o ile mieszkają w domu rodziców oraz rodzice i krewni zamieszkujący razem z nimi;
- b/ żołnierze w czynnej służbie wojskowej (niezawodowi), w czasie pełnienia tej służby;
- c/ pracownicy cywilni, zatrudnieni na stałe w jednostkach (instytucjach) wojskowych oraz w domach prywatnych osób pełniących zawodową służbę wojskową;
- d/ uczniowie szkół wojskowych;
- e/ zatrudnieni lub przebywający w szpitalach wojskowych, w domach starców i w podobnych instytucjach wojskowych;
- d/ członkowie instytutów zakonnych i świeccy zatrudnieni na stałe przez Ordynariusza Polowego lub za jego zgodą".

Porównując powyższe teksty należy zauważyć, iż art. 3 SOW odznacza się większą precyzją aniżeli art. X SMC. Wyraźnie zostały tu wymienione kategorie osób należących do Ordynariatu Wojskowego nie tylko wojskowych, ale również cywilnych i ich rodziny z racji więzów rodzinnych, zatrudnienia lub przebywania w instytucjach wojskowych. Wyraz "katolicy", jaki użyty został w art. 3 SOW, wskazuje, że do Ordynariatu Wojskowego w Polsce należą nie tylko katolicy obrządku łacińskiego ale również obrządków wschodnich.

Nie ulega zatem wątpliwości, iż Biskup Polowy, jako ordynariusz personalny, i kapelan wojskowy, jako proboszcz personalny, mogą ważne asystować przy zawieraniu małżeństwa przez osoby, z których przynajmniej jedna należy do wiernych podlegających jurysdykcji Ordynariusza wojskowego, wyliczonych w art. 3 SOW. Nie potrzeba wówczas delegacji ze strony ordynariusza lub proboszcza miejscowego, na którego terenie znajduje się kościół garnizonowy lub inne pomieszczenie, w którym strony wyrażają zgodę na zawarcie małżeństwa. Taka delegacja jest konieczna wówczas, gdy nawet jednego z nupturientów nie można zakwalifikować do kategorii osób podlegających jurysdykcji Biskupa Polowego, zgodnie z art.3 SOW.

4. Kumulatywny charakter jurysdykcji ordynariusza wojskowego i kapelanów wojskowych z jurysdykcją ordynariuszy i proboszczów miejscowych zakłada jednoczesną przynależność wiernych do dwóch kościołów partykularnych: ordynariatu wojskowego i diecezji. W myśl art. IV §3 SMC, wierni ordynariatu wojskowego kontynuują swoje członkostwo również w tym kościele partykularnym, do którego należą z racji zamieszkania lub obrządku. Wierni należący do ordynariatu wojskowego nie są więc wyjęci spod władzy ordynariuszy i proboszczów miejscowych. Powstaje zatem kwestia, który z tych dwóch rodzajów ordynariuszy i proboszczów ma pierwszeństwo w aktualizacji swoich względem nich kompetencji? W praktyce duszpasterskiej mogą bowiem zaistnieć nieporozumienia z powodu przypisywania sobie przez jednego z nich pierwszeństwa do asystencji przy zawieraniu małżeństwa.

W tego rodzaju sytuacji należy w pierwszej kolejności uwzględnić interes stron zawierających dane małżeństwo. Trzeba tu zastosować kan. 213, który mówi: "Wierni mają prawo otrzymać pomoc od swoich Pasterzy z duchowych dóbr Kościoła, a zwłaszcza słowa Bożego i sakramentów". Zakres tego prawa wiernych obejmuje również możliwość wyboru tego Kościoła partykularnego, a także parafii (terytorialnej lub personalnej - wojskowej), w której chcą zawrzeć sakramentalne małżeństwo. Ostatnie słowo w sprawie tego pierwszeństwa należy zatem do wiernych. Dokonany przez nich wybór zobowiązuje ordynariuszy i proboszczów.

5. W wypadku, w którym nie zostały spełnione wymienione wyżej warunki wymagane do ważnej asystencji przy zawieraniu małżeństwa, mimo tego braku małżeństwo może być ważne na podstawie kan. 144, czyli dzięki zastosowaniu zasady o uzupełnieniu władzy wykonawczej na mocy samego prawa. Kan. 1108 §1 wyraźnie przewiduje zastosowanie tej zasady w odniesieniu do braku upoważnienia do asystencji przy zawieraniu małżeństwa. Przeto w razie zaistnienia tego rodzaju braku, jakim jest brak upoważnienia do asystowania przez kapelana wojskowego przy zawieraniu małżeństwa przez osoby, z których przynajmniej jedna nie należy do wiernych podlegających władzy Ordynariusza wojskowego, należy przeprowadzić najpierw postępowanie wyjaśniające, czy zaistniał błąd powszechny lub wątpliwość pozytywna i prawdopodobna. Dopiero

wówczas, gdy zostanie stwierdzony brak warunków określonych w kan. 144 należy dokonać uzdrowienia małżeństwa w zawiązku (sanatio in radice) : zachowaniem norm określonych w kan. 1161 nn.

Informacje

Ks. Ryszard Sztymiler

Ś.p. Ks. Bp Prof. PIOTR HEMPEREK

W sobotę 4.06.1992 roku odszedł do Pana Ks. Bp Piotr Hemperek, profesor Wydziału Prawa Kanonicznego i Świeckiego KUL, były dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego i rektor KUL, biskup pomocniczy Biskupa Lubelskiego.

Bp Piotr Hemperek urodził się 28.06 1931 w Ignacowie k. Lublina; szkołę podstawową ukończył w Wojciechowie w 1945 roku, szkołę średnią w Państwowym Liceum im. St. Staszica w Lublinie w 1950. W latach 1950-55 studiował w Wyższym Seminarium Duchownym w Lublinie. Święcenia kapłańskie przyjął 17.12.1955 roku.

W latach 1955-58 odbył studia na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL, uzyskując stopień licencjata prawa kanonicznego. W latach 1957-59 nauczał religii w Technikum Drogowym w Lublinie, a 1958-74 był notariuszem Kurii Biskupiej w Lublinie. W 1963 roku ukończył przewód doktorski na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL na podstawie pracy "Sprawa zakonów w Polsce w wieku oświecenia" uzyskując stopień doktora nauk prawnych. Dnia 1.10.1963 podjął pracę naukową na tymże wydziale, najpierw w katedrze prawa